

300 de ani de la moartea vestitului aurar sibian Sebastian Hann – o descoperire senzațională - cana „Daniela” – o capodoperă a maestrului

Horst KLUSCH*

Der Goldschmied SEBASTIAN HANN (1644-1713) wurde in der Ortschaft Leutschau (Ungarn), damals die Hauptstadt der Region Zips aus Galizien geboren und ist in Siebenbürgen der letzte große und begabte Meister im Bereich der Goldschmiedekunst. 1675 beantragt er in Hermannstadt die Aufnahme in die Goldschmiedezunft; nach der Meisterprüfung tritt er mit seiner Werkstatt in die Reihen der Goldschmiede am Großen Ring, Hermannstadt. Er hat für anspruchsvolle Auftragsgeber gearbeitet, für Handelsleute und reiche Handwerker, für Pfarrer und wohlhabende Pfarrgemeinden, für Adlige und Herzöge aus Siebenbürgen, wobei sein Ruhm die Grenzen nach Ungarn und Österreich überschritt. Die Daniela Kanne (Daniela ist der Vorname der gegenwärtigen Eigentümerin) ist das 90. Stück, das 300 Jahre nach Hanns Tod entdeckt wurde. Es handelt sich um eine große Kanne, mit einem Deckel aus vergoldetem feinem Silber, mit Sebastian Hanns eingestanztem Meisterzeichen (SH), das in der Fachliteratur unbekannt ist. An der Gefäßwand sind drei Szenen dargestellt, die nach Kupferstichen von Matthäus Merian des Alten (1593 – 1650) ausgeführt sind, Szenen, die Sebastian Hann auch auf anderen Gefäßen verwertet hat.

Schlüsselwörter: Sebastian Hann, Kanne, Daniela, eingestanzt, unbekannt

Cuvinte cheie: Sebastian Hann, cana Daniela, ștanțat, necunoscut

Aurarul Sebastian Hann a fost, în Transilvania, ultimul mare și talentat artist în domeniul orfrevăriei. Ernst Kühlbrandt¹ afirmă în anul 1904, într-una din expunerile sale, că Sebastian Hann ar fi putut concura cu artiștii acelor vremuri din Nürnberg și Augsburg. În alte orașe ale Europei, cum ar fi Viena, Praga, Cracovia sau Dresda, Hann ar fi putut ocupa orice funcții de conducere din breslele aurarilor. Puțin mai târziu Victor Roth scria, „Faima și-a câștigat-o datorită tehnicii folosite. Avea talentul înăscut pentru creații plastice pe care le-a valorificat cu profunzime, a demonstrat la fiecare operă o pricepere superioară”². Despre realizarea unei coperte de carte, Guy Marica a concluzionat că este o capodoperă în care se contopesc virtuozitatea, desăvârșirea tehnică (ciocănire *au repusé* sau în altorelief, turnare științifică, cizelare și gravare), stăpânirea materialului, compoziția artistică și creativitatea individuală³.

Sebastian Hann (1644-1713), originar din localitatea Löcse/Levoca/Leutschau (Ungaria), pe atunci capitala regiunii Spiss (Zips) din Galiția, a deprins meșteșugul probabil de la maestrul aurar Johann Schwarz din Königsberg (meșter 1665-1696 - pe al cărui fiu, Christoforus Schwarz, îl primise calfă la Sibiu, în 1687). Sebastian Hann solicită la Sibiu, în 1675, primirea sa în breasla aurarilor și își întabulează atelierul, după susținerea examenului de maistru, în rândul aurarilor (*Goldschmiedelaube*) din Piața Mare, Sibiu.

Cercul lui de clientelă a fost mare, cu comanditari pretențioși, cuprinzând comercianți și meșteșugari înstăriți, preoți ai parohiilor bogate, boieri, principi din Transilvania, și după ce faima lui a trecut granițele Transilvaniei, și din Ungaria, Austria și Țările Române. În 1689 Sebastian Hann a

* colecționar, expert acreditat în probleme de etnografie săsească; e-mail: hklusch@yahoo.de

¹ Ernst Kühlbrandt, artist, născut 1898 la Brașov, a domiciliat la Viena, Berlin și Venden.

² Victor Roth, *Siebenbürgisch-sächsische Kunst*, manuscris, în posesia autorului, p. 70.

³ Viorica Guy Marica, *Sebastian Hann*, Cluj, 1972, p. 118.

devenit al II-lea staroste, iar după doar cinci ani, în anul 1694 primul Staroste al breslei aurarilor. Din 1700 a fost orator în cadrul magistraturii oraşului, o funcţie aleasă, pe care o puteau îndeplini numai cetăţenii de onoare ai oraşului. Sebastian Hann a murit în 1713 şi a fost înmormântat cu toate onorurile cuvenite. Guy Marica, care a publicat cea mai reuşită monografie despre Sebastian Hann, cunoaşte 88 lucrări atribuite cu certitudine orfevrierului sibian. După ce, în 1988 am reuşit să ridic această cifră la 89, descoperind pocalul în formă de lălea (*Vermeil-Tulpenpokal*), care se afla în posesia ţarului Petru cel Mare (1672-1725)⁴, nu mi-aş fi închipuit că voi avea vreodată ocazia să găsesc a 90-a operă a lui, care poartă ştanţată sigla maestrului Sebastian Hann.

Mare a fost surpriza, când mi-a fost încredinţată spre identificare, o cană mare cu capac din argint-fin⁵ aurit, cu sigla ştanţată a lui Sebastian Hann (SH), o cană încă necunoscută în bibliografia de specialitate. Pe peretele cunii figurează trei scene, inspirate de gravura renumitului gravor şi editor Mattheus Merian cel Bătrân (1593-1650), scene, pe care Hann le-a valorificat şi pe alte cuni cunoscute.

În prim plan Hercule se luptă cu leul din Nemeios (*Nemeischer Löwe*), alături îl prinde pe Achedos, zeul fluviului ascuns în corpul unui taur, omoară Hydra şi mai realizează şi alte victorii. La piciorul cunii, scena este explicată prin câteva versuri în limba germană:

*Wer so wie HERKULES die Feinde kann
erlegen*

*Den läst die späte Welt in Gold und Silber
pregen*

(Cine, ca Hercule, poate birui duşmanii, va fi
eternizat în aur şi argint)

În stânga mânerului, având forma unei
Herme, găsim o scenă cu Tullia cea
nemiloasă. Quadriga (carul pentru lupte) trasă
de patru cai biciuiţi, sfărâmă, la ordinul
Tulliei, corpul regelui Servius Tullius, tatăl ei.
Această scenă este completată, la piciorul
vasului, de versurile:

*Weil Vater SERVIUS von Tullien
zerfahren*

*Darumb lebt die Lasterthat hier noch viel
hundert Jahren.*

(Pentru faptul că tatăl Servius este sfărâmat
de Tullia, acest viciu va fi eternizat pentru sute
de ani)

Al treilea segment îl prezintă pe
Aeneas, care-şi salvează tatăl, ducând-l pe
umăr din Troia incendiată.

Iată versurile:

Anchisen muß der Sohn aus Trojas Flammen heben

Aeneas also hier mit Lob in Silber leben.

(Pentru faptul că fiul lui Anchises îl salvează din flăcările Troiei, Aeneas va fi eternizat în argint).

⁴ Klusch Horst, *Siebenbürgische Goldschmiedekunst*, Sibiu, 2011, p. 234.

⁵ Corpul cunii 99% argint, capacul cunii 91,6% argint, baza şi fundul cunii 87,5% argint, marginea ondulată 80% argint.

Sub gura cãinii mai existã un text în limba latinã:

HERKULES HIC VIRTUS: MONSTRUOSE TULLIA FAMAE ET VANA AENEAE GRATIA NOMEN HABET 1691

În interiorul capacului vedem cum Cimon, condamnat la moarte prin înfometare, se alimentează cu laptele fiicei sale Pero.

Sculptura centrală de pe capacul cãinii reprezintã un cãlãreț, ca și la multe alte cãni.

Cei care au mai studiat operele lui Sebastian Hann, pot rămâne cu impresia, cã am prezentat cana a II-a a lui Franckenstein⁶, pentru cã și aceasta este decoratã cu cele patru scene descrise, cu aceleași texte. La o comparație amãnunțitã, însã, se constată cã scenele se deosebesc prin amplasarea lor. La cana *Daniela*, scena cu Tullia nemiloasã este în stânga mânerului, la cana a II-a a lui Franckenstein se aflã în dreapta. *Cana Daniela* are o înãlțime de 275 mm, cana lui Franckenstein 270 mm. Pe cãnd cana Daniela poartã sigla ștanțatã (SH) atât pe capac cãt și pe peretele cãinii, la cana a II-a a lui Franckenstein nu s-a putut gãsi nici o siglã, iar cana Franckenstein nu este datatã.

Sebastian Hann obișnuia sã reproducã o anumitã scenã pe mai multe cãni. Scena *Triumfului* (Triumphzug), de exemplu, o coloanã de soldați în veșminte romane, care însoțesc carul triumfal al unui imperator, îl găsim între anii 1675 și 1700 pe opt, iar *Judecata lui Solomon* pe șapte cãni realizate de același Sebastian Hann.

Un perpetuu izvor de inspirație pentru operele lui Sebastian Hann au fost și gravurile lui Mattheus Merian cel Bãtrân. Acesta s-a nãscut în 1593 la Basel, ca fiu al cosilierului Walther Merian. Și-a dobândit meșteșugul la Friedrich Meier din Zürich, la Dietrich Bentel din Straßburg, la Jacques Callot din Paris și la Johann Theodor de Bry din Oppenheim. În 1620 Merian dobândește la Basel dreptul de breslaș (membru al breslei), devenind independent.

Bãnuim cã Hann s-a inspirat din douã cãrți ale lui Merian:

- *Icones bibliae* – o biblie de 159 pagini, ilustratã cu 78 gravuri în cupru, însoțite de versuri în limba latinã.
- *Merian Bibel* (1625-1630), folositã la traducerea bibliei de Martin Luther, publicatã la Lazarus Zetzner din Straßburg.

Astãzi, putem constata asemãnãrile între motivele decorurilor lui Sebastian Hann și gravurile lui Merian, consultând cãrțile lui Lucas Heinrich Wüthrich: *Merian, Matthäus der Ältere*, în „Neue Deutsche Biographie”, volum 17, Berlin 1994, *Das druckgraphische Werk von Matthäus Merian d. Ä.*, volum 1 și 2: Basel 1966, volum 4 Hamburg 1996.

Reprezentãri ale gravurilor lui M. Merian le putem gãsi și în arhiva Muzeului Național German din Nürnberg.

Revenind la cana *Daniela*, constatãm cã cele patru scene, inspirate din gravurile lui Mattheus Merian cel Bãtrân sunt subordonate unei teme – relația tatãlui cu copiii sãi. În prima, luptele lui Herkules (Merian s-a inspirat din *Methamorphosele* lui Ovidiu), înregistrãm numai consecințele unei relații dezechilibrate tatã-copii.

Hercule⁷ este, dupã legendele grecești, fiul lui Zeus și a Alkmene. Hera, nevasta lui Zeus, cuprinsã de gelozie, se răzbunã, îmbolnãvind-l pe Hercule. În demența sa, Hercule își omoarã cei 12 copii ai sãi. Însãnãtoșindu-se, regretã fapta sa și se adreseazã Oracolului din Delphi. Pythia, preoteasa oracolului, îi dicteazã ca pedeapsã, împlinirea a 12 sarcini. Luptele lui Hercule de pe cana *Daniela* sunt deci expresii ale pocãinței sale. Pe leul din Nemeios (*Nemeischer Löwe*) Hercule l-a sugrumat, i-a luat drept pradã blana, care devine simbolul sãu. Hercule a ars cele nouã capete ale Hydrei (*Lernäische Schlange*), încât nu s-au mai putut regenera. Și-a scufundat – apoi – sãgețile în sângele otrãvit al

⁶ Viorica Guy Marica, *Sebastian Hann*, Cluj, 1972, p.102.

⁷ Herakles, <http://de.wikipedia.org/wiki/Herakles>, accesat în data de 3 septembrie 2013.

balaaurului. Cu acordul lui Hades, Hercule învinge pe Cerberus, câinele iadului, și îl prezintă lui Eurystheus, care supraveghează împlinirea celor 12 sarcini.

Aventura cu centaurul Nessus (nu face parte din cele 12 obligații) va avea drept urmare moartea lui Hercule. Dorind să treacă, cu a doua sa nevastă Deianeira, un fluviu, centaurul Nessus se oferă să-i transporte individual. Hercule însă, văzînd că centaurul fuge cu nevasta sa, îl străpunge cu o săgeată. Murind, Nessus recomandă soției lui Hercule, să păstreze ceva din sângele său, care, îl va face pe Hercule pentru totdeauna fidel. După ani, Hercule făcînd curte frumoasei Iole, soția sa se folosește de sfatul primit, înmoaie hainele soțului în sângele centaurului, care, fiind otrăvit, îl omoară pe Hercule.

Descifrarea, de pe *cana Daniela*, a motivelor decorative te introduce în misterul legendelor grecești.

Hercule ne crează o punte spre cea de a doua scenă – **Troia⁸ în flăcări** – deoarece el a biruit și ucis în Troia familia regelui Laomedon, exceptînd pe fiul minor Priamos. Dar Priamos va fi tatăl lui Paris, care, prin judecata lui subiectivă, dezlănțuie un război cu o durată de 10 ani între Troia și Grecia.

Legende grecești povestesc că zeița vrajbei Eris, nefiind invitată la o nuntă în Olimp, aruncă mărul discordiei celei mai frumoase participante. Atît Aphrodite, Pallas, Athena și Hera se văd implicate în cauză. Pentru a evita o ceartă penibilă, Zeus îl numește arbitru pe Paris, fiul regelui Priamos din Troia. Paris acordă mărul Aphroditei, regina dragostei, care îi făcea cea mai avantajoasă ofertă, de a primi drept recompensă cea mai frumoasă femeie din Grecia, pe Elena. Dar Elena era măritată cu regele Spartei, Menelaos, drept pentru care Paris o „răpește” și o duce în Troia.

Din Iliada lui Homer, precum și din însemnările mai recente (Kyklos) aflăm că încercările grecilor de a ocupa Troia au fost zadarnice, doar inițiativa lui Odysseus, de a introduce luptători greci în corpul unui cal din lemn, „uitat” în fața porților Troiei asediată, a avut succes. Grecii incendiază Troia în anul 1184 î.e.n., omorînd familia regală.

În scena principală vedem Troia în flăcări, calul din lemn și, în prim plan Aeneas, salvîndu-l pe tatăl său Anchises, vărul regelui Priamos.

Și în legende romane, Aeneas⁹ ocupă un rol important. În căutarea unei noi patrii, ajunge, după o călătorie peste mări în coasta Latinu, a cărei rege Latinus îi oferă pe fiica lui, Lavinia, drept nevastă. Aeneas fondează orașul Turnus, fiul lui Iulius, întemeiază Alba Longa, localitatea mamă a Romei. Între descendenții lui Iulius se numără și Romulus și Remus, întemeitorii orașului Roma.

Încet, încet, mă străduiesc să cobor acțiunile reprezentate pe *cana Daniela* din Olimp pe pămînt, însă acțiunile pămîntenilor rămân tot așa de crude, pline de intrigi și de secrete. Începutul a fost Troia, deoarece arheologul Schliemann, pe baza informațiilor oferite de Homer, a descoperit în anul 1868 un oraș în Nord-Vestul Turciei, care ar putea fi Troia.

Scena a treia, de pe *cana Daniela*, se bazează, nu pe legende, ci pe istorie. Servius Tullius¹⁰ a fost regele Romei între anii 578-534 î.H. El era cel de al șaselea rege roman, fiind urmașul lui Tarquinius Priscus. Este considerat înfăptuitorul unor reforme importante. Cea mai importantă dintre ele a fost împărțirea locuitorilor Romei (fie plebei, fie patricieni) în 6 categorii censitare avînd la bază centuria.

Scena de pe cană se referă la sfârșitul domniei sale, - fiind omorât de către fiica sa Tullia, soția lui Tarquinius Superbus, care avea să devină ultimul rege al Romei.

Cronicile povestesc, că Servius a avut două fiice: cea mare, avînd o fire blîndă, era căsătorită cu Tarquinius¹¹, un om brutal, iar cea mică, Tullia, rea și mereu răzvrătită, era măritată cu Aruns, un om

⁸ G.Löwe, H.A.Stoll, *Die Antike in Stichworten*, Leipzig, 1967, p. 335.

⁹ *Idem*, p.15.

¹⁰ Servius Tullius, http://ro.wikipedia.org/wiki/servius_Tullius. accesat în data de 13 septembrie 2013.

¹¹ Wilmsen, Friedrich Ernst. *Vorlesungen über die Geschichte fürs Frauenzimmer*, volumul 8, Berlin, 1787, p. 181. Internet Digitized by Google, http://books.google.ro/books?id=8ucGAAAcAAJ&pg=PA1&hl=ro&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false, accesat în data de 3 septembrie 2013.

liniștit, un nepot al fostului rege Tarquinius Priscus. Ambele familii erau dezechilibrate, datorită deosebirilor de temperament și caracter. Tarquinius și Tullia, după ce și-au otrăvit partenerii, având interese comune, s-au căsătorit. Tullia hotărâse, să fie înlăturat și tatăl ei Servius, încât drumul spre tronul regelui să le fie deschis.

Într-o zi, Tarquinius, după ce convocase senatul, s-a îmbrăcat în veșminte regale, trecuse piața, intrase în templu și s-a așezat pe tronul regal. Luând cuvântul, l-a prezentat pe socrul său ca un dușman al patricienilor, care trebuie înlocuit. Servius, aflând de cele întâmplate, a venit la templu și a încercat să-l alunge pe Tarquinius de pe tron. Ginerile lui fiind mai puternic, l-a tăvălit pe Servius până în ușă, rostogolindu-l în jos pe treptele templului (reprezentate și pe cană).

Tullia, care apare în acel moment, îl salută pe soțul ei ca noul rege și îl determină, să trimită niște sclavi în urma tatălui ei, pentru a-l omorî.

Mai târziu, Tullia, în drum spre casă, dă ordin vizitiului, să treacă în goană peste corpul rănit al tatălui ei (imagine de pe cană). Noaptea, pe ascuns, nevasta lui Servius l-a înmormântat, muriind și ea, în condiții neclare, a doua zi. Tarquinius a domnit, ca tiran, fiind detronat abia în anul 509 î.H. de către patricienii Romei.

„Cimon¹² și Pero“ reprezentați pe interiorul capacului, ne readuc în istoria grecilor. Cimon, fiul lui Miltiades, moștenește la vârsta de 20 ani, averea tatălui său, pe care o investește cu folos pentru realizarea scopurilor sale politice. Fiind conducătorul partidului agrar, se impune, după exilarea lui Themistokles în politica Athenei. În anul 468 î.H. îi învinge pe perși la Eurymedon. În 461, după o greșeală strategică, și Cimon este trimis în exil – unde probabil, a fost condamnat la moarte prin înfometare. Scena din interiorul capacului ne spune, că supraviețuiește, alăptându-se de la fiica lui, Pero. Ulterior Cimon a fost reabilitat, ocupă funcția de comandant al flotei care, luptă cu perșii, invadatorii insulei Cipru.

Caritas Romana descrie episoade, în care părinții (bărbat sau femeie), sunt hrăniți cu lapte de către fiica lor. Acțiunea este inspirată din mitologia etruscilor, unde zeița Juno alăptează pe Hercule. Scene asemănătoare sunt descrise în scrierile lui Valerius Maximus *Factorum ac dictorum memoriabilium libri* din anii 30 d.H., subliniind faptul că fiica se jertfește pentru a salva părinții. Concluzia este că lactarea secretă a tatălui de către fiica sa, este o acțiune acceptabilă și morală. În acest sens se poate interpreta și o pictură din templul zeiței Pietas. În antichitatea romană, Cimon și Pero sunt destul de des reprezentați. În Pompei, de asemenea, au fost găsite astfel de picturi. Mai târziu în 1362 la Giovanni Bocaccio, în anul 1606 la Caravaggio în picturile altarului „Sieben Werke der Barmherzigkeit” (Șapte opere de milostenie), sau la Paul Rubens în mai multe opere și la Jean-Baptiste-Greuze în pictura sa „Cimon și Pero” – regăsim acest motiv.

Inspirat din imaginile antice, mai târziu s-a născut noțiunea de „lactare erotică”, o practică care urmărește alte scopuri.

¹² G. Löwe, H.A. Stoll, *op.cit.*, p. 160.

¹³ În 1912 figurează în colecția familiei baronului James Rothschild din Londra, mai târziu a fost declarată pierdută; vezi Viorica Guy Marica, *op.cit.*, p. 102.

Cert este că Sebastian Hann a produs *cana Daniela* în anul 1691 – sigla și inscripția demonstrează acest lucru. Nu știm însă, cine a comandat *cana Daniela*, care a fost primul proprietar al ei! Putem doar, să ne permitem, pe baza unor indicii, niște presupuneri, care rămân subiective.

Cele două căni – *cana Daniela* și a doua cană a lui Franckenstein¹³ - cu decor și texte identice, probabil au fost produse, ambele, în anul 1691. Credem că Guy Marica, datează eronat a doua cană Frackenstein în anul 1697, pornind de la faptul că, pe fundul primei căni a lui Frackenstein, tot o operă a lui Hann, a fost gravată constatarea:

Hermannstadt ist durch der Kunst dieses Meisters Augsburg worden. Lebe lang Sebastian Hann...

V(alentin). F(ranck). J(udex). R(egius). 1697.

(Prin arta acestui maestru, Sibiul a devenit Augsburg. Sebastian Hann să trăiască mult ... V.F.J.R. 1697)

Este o laudă pentru Sebastian Hann, care, precis nu a fost gravată de către autorul operei, ci, ulterior confecționării ei, la inițiativa lui Franckenstein, de către un alt gravor. Deci și această cană putea fi fost produsă în 1691. Afirmarea doamnei Guy Marica, că între anii 1691 și 1697 Sebastian Hann nu a produs nici o cană nu poate fi acceptată.

Curios este faptul, că judele Valentin von Franckenstein a decis, ca cele două căni ale lui să treacă, după moartea lui, în proprietatea, surorii sale vitrege Agnetha (prima cană Frankenstein) și a nepotului Valentin (a doua cană Franckenstein), iar fiul său, Georg Franckenstein, rămâne, fără cană. Este posibil, ca Georg să fi fost deja posesor al unei căni, a celei pe care astăzi o denumim *cana Daniela*, comandată în anul 1691 împreună cu cea a tatălui său. Desigur, este doar o ipoteză, care, până ce vor apare noi informații, poate rămâne valabilă.

În ziua de 21 februarie 2013, cana a fost botezată „Daniela“, după prenumele proprietarei actuale.

BIBLIOGRAFIE:

Guy Marica, Viorica. *Sebastian Hann*, Editura Dacia, Cluj, 1972.

Klusch, Horst. *Siebenbürgische Goldschmiedekunst*, Editura Honterus, Sibiu, 2011.

Löwe, G.; Stoll, H.A. *Die Antike in Stichworten*, Leipzig, 1967.

Roth, Victor. *Siebenbürgisch-sächsische Kunst*, manuscris, în posesia autorului.

Wilmsen, Friedrich Ernst. *Vorlesungen über die Geschichte fürs Frauenzimmer*, volumul 8, Berlin, 1787, Internet Digitized by Google, http://books.google.ro/books?id=8ucGAAAcAAJ&pg=PA1&hl=ro&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false, accesat în data de 3 septembrie 2013.

Servius Tullius. http://ro.wikipedia.org/wiki/servius_Tullius, accesat în data de 3 septembrie 2013.

Herakles. <http://de.wikipedia.org/wiki/Herakles>, accesat în data de 3 septembrie 2013.